

HISTORIA DEMOKRACJI

starożytna Grecja – Ateny

- Demokracja znaczyła równość w podejmowaniu decyzji (**isegoria** - równość słowa).

starożytna Grecja

- Zgromadzenie wszystkich obywateli płci męskiej brało udział w głosowaniu (dziś ***demokracja bezpośrednia***).
- Demokracją nie był wybór osób mających takie zadanie (dziś ***demokracja pośrednia***) – to uważano za ***oligarchię***.

starożytna Grecja – zasady demokracji ateńskiej

- władza ludu a nie jednostki (tyrania) czy elity (arystokracja)
- decyzja większości
- swoboda wyrażania opinii
- każdy głos obywatela liczy się tak samo
- powszechność (rozumiana jako uczestnictwo w procedurach demokratycznych wolnych mężczyzn z rodziców ateńczyków)
- głosowania odkładano do następnego dnia, aby nie decydować o niczym pod wpływem chwili

starożytna Grecja

- Przeciwnicy demokracji nazywali ją **ochlokracją** (rządami tłumu/hołoty), co odnosi się szczególnie do jej formy późniejszej, po Peryklesie.

starożytny Rzym

- władza należy do ludu, ale autorytet do Senatu – idea **republikanizmu**
 - Antyczna republika rzymska to przykład państwa rządzonego przez zamożnych obywateli (republika oligarchiczna).

starożytny Rzym

- instytucja trybuna ludowego jako obrońcy interesów obywateli, a zwłaszcza plebejuszy przed arbitrażem patrycjuszy w senacie i samowolą urzędników
 - trybun miał prawo weta wobec działań senatorów i konsulów
- możliwość wprowadzenia dyktatury czyli powołania urzędnika nadzwyczajny, któremu przyznawano najwyższą władzę na okres maksymalnie sześciu miesięcy, w sytuacji kryzysowej państwa (np. podczas wojny lub w celu przeprowadzenia wyborów)

republikanizm

- koncepcja polityczna, której podstawą jest przekonanie, że sfery publiczna i prywatna nie stanowią odrębnych bytów lecz są ze sobą organicznie powiązane
- państwo postrzegane jest jako naturalna wspólnota jednostek zamieszkujących określone terytorium, jest *res publica*
- wedle tej koncepcji człowiek realizuje swoją naturę angażując się w życie wspólnotowe
- politykę traktuje się w kategoriach służby społecznej – demokracja partycypacyjna

wspólnoty wczesnochrześcijańskie

- elementów demokracji możemy się doszukać w organizacji i zasadach funkcjonowania pierwszych gmin chrześcijańskich:
 - równość wszystkich wobec Boga
 - wybieranie biskupów i diakonów poprzez członków wspólnoty

demokracja plemienna/wojenna/wieczowa

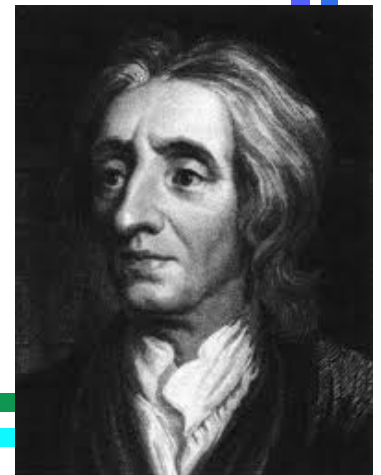
- podstawą *wiec* – zebranie wszystkich dorosłych członków plemienia
 - w czasie pokoju wiec orzekał o najważniejszych sprawach plemienia, a na czas wojny przekazywał swoje uprawnienia w ręce naczelnika (wodza) plemiennego.
- demokracja wojenna jest to okres przejściowy między ustrojem plemiennym a monarchią o charakterze feudalnym.

demokracja burżuazyjna

- ustrój polityczny powstały po rewolucjach burżuazyjnych, posiadający system przedstawicielski, konstytucję oraz najwyższy organ władzy ustawodawczej – **parlament**
- cecha: wielopartyjny system sprawowania rządów
- zapewniała podstawowe wolności demokratyczne oraz przestrzeganie praworządności i równości obywateli wobec prawa

John Locke 1632-1704

- za Hobbesem twierdził, że ludzie zazwyczaj kierują się interesem własnym
- jednocześnie zauważał, że czasami jednak zdolni są do zachowań altruistycznych, wynikających z poczucia wspólnoty

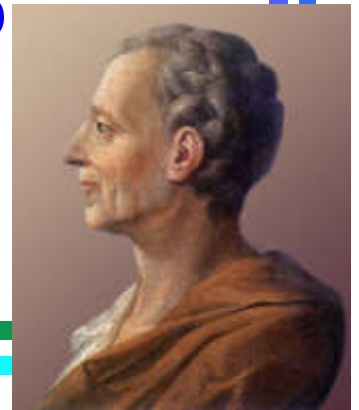

John Locke 1632-1704

- 1) Umowa społeczna jasno zawarta w formalnej umowie zwanej konstytucją.
- 2) Rządzić należy przez prawo, a nie siłą.
- 3) Władza powinna należeć do całej wspólnoty, dla rządu mają być tylko przyznane prerogatywy.
- 4) Musi istnieć wolność wypowiedzi, zrzeszania się i prowadzenia działalności gospodarczej.

Charles Louis Montesquieu (Monteskiusz) 1689-1755

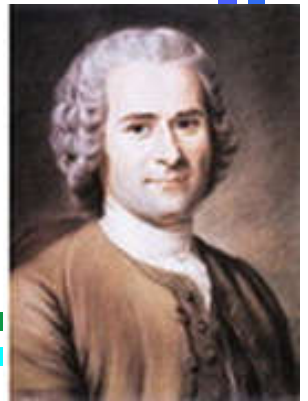
- państwo jest wynikiem umowy społecznej obywateli dla ochrony ich interesów, bezpieczeństwa i wolności obejmującej swobodę sumienia, słowa mówionego i drukowanego
- podstawą ustroju społecznego powinna być własność prywatna
- władze: ustawodawcza, wykonawcza i sądowa, winny być od siebie oddzielone i równoważyć się wzajemnie
- różnicowany charakter poszczególnych narodów, uniemożliwia stworzenie jednego, uniwersalnego modelu prawa

Jean Jacques Rousseau

1712-1778

- w czasach poprzedzających rozwój cywilizacji, "w stanie natury", człowiek żył szczęśliwy i wolny od zbędnych potrzeb
- powstanie społeczeństwa, nierówność w korzystaniu z dóbr i podział pracy zapoczątkowały trwający do dziś upadek moralny człowieka - uczynił z niego istotę egoistyczną i agresywną
- postulował budowę nowego społeczeństwa poprzez właściwe wychowanie jego najmłodszych obywateli - dzieci

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Deklaracja niepodległości 1776 USA
 - akt prawny autorstwa m.in. Thomasa Jeffersona, uzasadniający prawo Trzynastu Kolonii brytyjskich w Ameryce Północnej do wolności i niezależności od króla Wielkiej Brytanii, Jerzego III
 - głosiła prawo do ustanawiania wszelkich aktów państwowych, wypowiedania wojny i zawierania pokoju przez dawne kolonie angielskie w Ameryce Północnej

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Karta praw Wirginii 1776 USA
 - akt prawny uchwalony 12 czerwca 1776 roku w Wirginii, kolonii brytyjskiej w Ameryce Północnej, oparta na zasadach wyznawanych przez Johna Locke'a, zgodnie z którymi prawa człowieka stanowią fundament istnienia państwa
 - w sposób jasny i bezsporny określała prawo wyborcze, jako równe dla wszystkich wolnych obywateli (bez cenzusu majątkowego), co w poszczególnych byłych koloniach, niebędących jeszcze państwami-stanami, nie było takie oczywiste

miłowe akty normatywne doby oświecenia

➤ Konstytucja USA 1787

- najwyższy akt prawny obowiązujący w Stanach Zjednoczonych, podstawa systemu prawnego i ustroju politycznego
- często uznawana za pierwszą post-oświeceniową ustawę zasadniczą świata

➤ Karta Praw 1791

- 10 pierwszych poprawek do Konstytucji, m.in.:
 - 1) Wolność religii, prasy, słowa, petycji i zgromadzeń
 - 2) Prawo posiadania i noszenia broni
 - 4) Prawo do nietykalności osobistej i materialnej, zasady nakazów rewizji
 - 5) Zasady składania zeznań i wymierzania kary (w tym zakaz owoców z zatrutego drzewa czyli niedopuszczalność dowodów wynikających z bezprawnego działania organów ścigania)
 - 6) Prawa oskarżonych
 - 7) Prawo do sądu z ławą przysięgłych
 - 8) Zakaz nadmiernych kaucji i okrutnych kar

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Ustawa rządowa czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (3 maja 1791)
 - zmieniła ustrój państwa na monarchię dziedziczną,
 - zniósła Unię Polsko-Litewską na rzecz państwa unitarnego
 - ograniczyła znacząco demokrację szlachecką, odbierając prawo głosu i decyzji w sprawach państwa szlachcie nieposiadającej ziemi (gołocie),
 - wprowadziła częściowe zrównanie praw osobistych mieszczan i szlachty,
 - stawiała chłopów pod ochroną państwa, w ten sposób łagodząc nadużycia pańszczyzny,
 - formalnie zniósła liberum veto.

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Ustawa rządowa czyli Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (3 maja 1791)
 - przestała w praktyce obowiązywać (straciła znaczenie) 24 lipca 1792 roku (w momencie przystąpienia króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do konfederacji targowickiej) – czyli po nieco ponad 14 miesiącach, w ciągu których Sejm Czteroletni uchwalił szereg ustaw szczegółowych, będących rozwinięciem jej postanowień
 - Thomas Paine uznawał Konstytucję Trzeciego Maja za wielki przełom. Edmund Burke opisywał ją jako „najszlachetniejsze dobro otrzymane kiedykolwiek przez jakikolwiek naród...”. A o Stanisławie Auguście pisał: „Stanisław II zasłużył na miejsce pośród największych królów i mężów stanu w dziejach”.

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Deklaracja praw człowieka i obywatela 1789
Francja
 - prawa w niej zapisane głosiła jako wynikające z prawa natury
 - równość wobec prawa; suwerenność narodów; podział władz; niedopuszczalność oskarżenia i aresztowania poza wypadkami określonymi ustawą; wolności wyznania i słowa; konieczność zgody obywateli na wprowadzenie podatków; prawo własności jako nienaruszalne i święte;
 - dała początek pojęciu podmiotowych praw publicznych

miłowe akty normatywne doby oświecenia

- Konstytucje rewolucyjnej Francji
- 1791
 - pierwszy akt prawny rangi konstytucyjnej w Królestwie Francji uchwalony;
 - istniejąca monarchia absolutna stała się krótkotrwale monarchią konstytucyjną; zasada trójpodziału władzy i suwerenność narodu
- 1793 jakobińska (nie weszła w życie)
 - zawierała Deklarację praw, która miała bardziej radykalny charakter od swojej poprzedniczki;
 - zasada równości przed zasadą wolności; prawo do pracy, prawo do opieki publicznej i bezpłatnej oświaty; prawo do oporu ludu wobec rządu który gwałci prawo ludu
- 1795 dyrektorialna
 - uchwalona po obaleniu jakobinów; przywracała stan, w którym władzę w państwie sprawuje de facto burżuazja, nawiązując tym samym do rozwiązań konstytucji z 1791
 - podstawowe prawa człowieka i obywatela, położono ponownie nacisk na istnienie trójpodziału władzy, a także jako novum wprowadzono obowiązki obywatelskie
 - nietrafiona okazała się koncepcja Dyrektoriatu, który stał się areną ciągłych walk pomiędzy dyrektorami i w praktyce osłabiał władzę wykonawczą

demokracja liberalna

– wiek XIX

- odłam myśli liberalnej łączącej wolność z demokracją
- po raz pierwszy w 1861 r. John Stuart Mill w *O rządzie reprezentacyjnym*
- Mill akceptował demokrację, odrzucając część zastrzeżeń formułowanych wobec niej przez liberałów klasycznych i konserwatywnych, postulował jednak cenzus wykształcenia, a także odebranie prawa głosu osobom bez majątku oraz jawność głosowań
- Mill postulował pewne odstępstwa od liberalnej doktryny państwa minimum
- Mill walczył o prawa kobiet (nie tylko piórem, ale jako członek Izby Gmin aktywnie wspierał sprawę przyznania kobietom praw wyborczych)

Ruchy społeczne w XIX i XX wieku w walce o demokrację

- ruchy pracownicze
- abolicjonizm
- samostanowienie narodów
- feminizm/sufrażyzm
- państwo dobrobytu
- konstytucjonalizacja praw człowieka

elementy socjalne w demokracji – wiek XIX

- reformy kanclerza Ottona von Bismarcka
 - objęcie pracowników najemnych obowiązkowymi ubezpieczeniami od chorób, wypadków przy pracy oraz na starość
 - polityka *bicza i cukru*;
 - **biczem** były ustawy zakazujące legalnej działalności partii socjalistycznych (*wywrotowych*),
cukrem ustawodawstwo socjalne
- ustawodawstwo fabryczne w Wlk. Brytanii
 - ochrona nad ludźmi pracującymi, zwłaszcza nad dziećmi i kobietami, początek prawa pracy
 - 1833 powstała inspekcja fabryczna

związki zawodowe

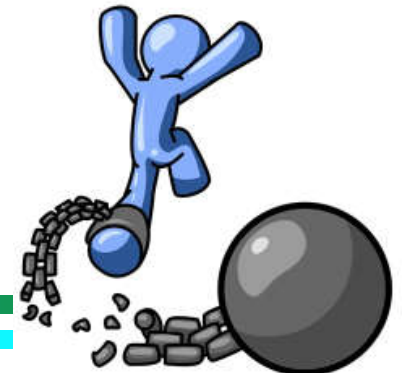
- Pierwsze organizacje związkowe (kluby zawodowe) już w XVIII wieku w Wielkiej Brytanii jako rozdrobnione cechy zrzeszające pracowników jednej specjalności i były rozdrobnione.
- W połowie wieku XIX istniało około 1600 takich związków.
- Zaczęły się jednoczyć z inspiracji Roberta Owena, który w 1833 roku utworzył Krajowy Związek Zawodowy. W 1868 roku powołano ogólnokrajową centralę Krajowy Związek Zawodowy.
- W innych krajach podobne organizacje: Amerykańska Federacja Pracy (USA), Powszechna Unia Pracujących (Hiszpania), Komisja Generalna Związków Zawodowych (Niemcy), Powszechna Konfederacja Pracy (Francja).
- W 1914 roku związki na całym świecie liczyły 15 milionów osób, w 1939 roku 60 milionów.
- Współcześnie szacuje się liczbę osób zrzeszonych w związkach pracowniczych na 300 milionów.

związki zawodowe – reakcje władz

- Władze państwowe już od XVIII wieku represjonowały związki, wprowadzając zakaz ich działania i traktując je jako grupy spiskowe. Zakazy zrzeszania się w związkach wprowadzono m.in. we Francji, w Wielkiej Brytanii, Rosji, Niemczech i USA.
- We Francji ustawowy zakaz obowiązywał w latach 1791–1884 (Ustawa Le Chapelier z 14 VI 1791 zabraniająca pracownikom najemnym tworzenia zrzeszeń, organizowania strajków i innych wspólnych akcji), w Wielkiej Brytanii do 1824, w Stanach Zjednoczonych do 1830, w Niemczech do 1869, w Rosji do 1906.
- Prawny, legalny status związków zawodowych został ujęty w ramach Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy, powstałej w 1919 roku i działającej do dziś: uchwała nr 87 o wolności związkowej i ochronie praw związkowych (1948), uchwała nr 98 – prawo organizowania się i rokowań zbiorowych (1949).

zniesienie niewolnictwa

- ***ruch abolicjonistyczny*** – w XVIII i XIX wieku ruch społeczno-polityczny i ideowy w Europie i obu Amerykach, stawiający sobie za zadanie zniesienie niewolnictwa i związanego z nim handlu ludnością murzyńską
- Francja jako pierwsza formalnie zakazała niewolnictwa 4 lutego 1794 r. Francja, wkrótce Napoleon Bonaparte przywrócił je (1802)
- handlu niewolnikami zakazano postanowieniami kongresu wiedeńskiego w 1815, lecz nadal wolno było ich posiadać
- Liga Narodów w roku 1926 zakazała handlu niewolnikami

samostanowienie narodów

- prawo do swobodnego określania statusu politycznego, społecznego, gospodarczego oraz kulturowego, a także prawo do utworzenia własnego państwa lub połączenia się z państwem już istniejącym
- nacjonalizm pojawił się XV/XVI w. z upadkiem średniowiecznego uniwersalizmu, gdy na fali reformacji władcy oparli się na rodzimych elitach, reprezentujących poszczególne państwa i narody
- emancypacja narodów pojawia się w na przełomie XVIII/XIX w.

samostanowienie narodów

- koncepcja samostanowienia narodów pojawia się ok. 1860 r.
- wyraża ją w czasie I wojny św. Włodzimierz Lenin i Woodrow Wilson
 - czternaście punktów Wilsona, w tym 13.: Stworzenie niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkałych przez ludność bezsprzecznie polską, z wolnym dostępem do morza, niepodległością polityczną, gospodarczą, integralność terytoriów tego państwa powinna być zagwarantowana przez konwencję międzynarodową.
- w czasie II w. św. wyrażona w Karcie Atlantyckiej (*sygnatariusze uznają prawo wszystkich narodów do wyboru formy własnego rządu; pragną przywrócenia niepodległości i niezależnych rządów w tych wszystkich państwach, które zostały pozbawione swej niepodległości*), a potem w Karcie ONZ (celem ONZ jest m.in. *Rozwijać pomiędzy narodami przyjazne stosunki oparte na poszanowaniu zasady równouprawnienia i samostanowienia narodów oraz stosować inne odpowiednie środki dla umocnienia powszechnego pokoju.*)

prawa wyborcze dla kobiet

- 1869 – kobiety mogą głosować w Terytorium Wyoming w USA
- 1893 – czynne prawo wyborcze w Nowej Zelandii (bierne w 1913)
- 1902 – Australia jako pierwsze państwo suwerenne
- 1 czerwca 1906 – Finlandia (autonomiczne księstwo rosyjskie z własnym parlamentem)

Sufrażyzm (łac. suffragium – głos wyborczy) – ruch aktywistyczny działający w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych walczący o prawa wyborcze dla kobiet w końcu XIX i na początku XX wieku, zwłaszcza przed rozpoczęciem I wojny światowej.

prawa wyborcze dla kobiet

- W Polsce kobiety uzyskały prawa wyborcze po uzyskaniu niepodległości w 1918.
- Dekret Naczelnika Państwa o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego stanowił, iż *„Wyborcą do Sejmu jest każdy obywatel Państwa bez różnicy płci”* oraz *„Wybieralni do Sejmu są wszyscy obywatele (-lki) państwa posiadający czynne prawo wyborcze”*.

prawa wyborcze dla kobiet

- referendum 1971 – Szwajcaria jako ostatnie państwo w Europie przyznaje prawa wyborcze kobietom
- 1990 – Sąd najwyższy zobowiązał wszystkie kantony do respektowania równości praw wyborczych dla kobiet

doktryna Welfare State

- 1932 – Szwecja stała się pierwszym krajem rządzonym przez partię głoszącą pragnienie zbudowania socjalizmu metodami demokracji.

doktryna Welfare State

- do pewnego poziomu dóbr i usług muszą mieć dostęp wszyscy obywatele, zatem wydatki tych, których na to nie stać, będą ponosić ludzie bogatsi
- struktury państwowe opiekują się jednostką, rozporządzając środkami pochodzącymi z wysokich podatków, płaconych zwłaszcza przez zamożniejszych (*redystrybucja dochodu narodowego*)
- część wielkiego przemysłu, bankowości i branż strategicznych (np. lotniska) jest państwowa

koncepcja bezwarunkowego dochodu podstawowego

- społeczno-polityczny model finansów publicznych zakładający, że każdy obywatel, niezależnie od swojej sytuacji materialnej, otrzymuje od państwa jednakową, określoną ustawowo, kwotę pieniędzy, za którą nie jest wymagane jakiegokolwiek świadczenie wzajemne
- dochód ten, bez innych form zarobku czy pomocy społecznej, zapewniałby możliwość minimum egzystencji
- idea ta ma zapewnić każdemu członkowi społeczeństwa pieniężny udział w całkowitym dochodzie tego społeczeństwa, bez sprawdzania jego potrzeb

kodyfikacja i konstytucjonalizacja praw człowieka

- 1215 – Magna Charta Libertatum
- ...
- 1948 – Powszechna Deklaracja Praw Człowieka
- 1966 – Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka

kodyfikacja i konstytucjonalizacja praw człowieka

- **Konstytucjonalizacja praw człowieka** polega na potwierdzaniu w konstytucjach poszczególnych państw praw człowieka.
- Zjawisko to pojawia się dopiero po I wojnie światowej, a w dojrzałej formie dopiero po II wojnie światowej.